

Universitat Rovira i Virgili
Facultat de Ciències de l'Educació i Psicologia
Tarragona

ENSENYAMENT DE MESTRES EDUCACIÓ INFANTIL

TREBALL DE FI DE GRAU

RECALL DE SISTEMES DE COMUNICACIÓ DIRIGITS A INFANTS D'EDUCACIÓ INFANTIL AMB DIFICULTATS DE COMUNICACIÓ VERBAL

Estudiant: Jordina Miranda Domingo
Tutor: Josep Lluís López de Coca
Data lliurament: 31 maig de 2023

AGRAÏMENTS

Agraeixo el suport de la meva família, amics i amigues, per creure en mi quan ningú més ho ha fet.

Gràcies, a tots els professionals que han respost l'enquesta, sense ells aquest treball no hauria estat possible.

També vull agrair a les assessores per validar l'instrument amb tant d'amor, respecte i interès. I, sobretot, gràcies al meu tutor pels seus consells, comprensió i suport.

RESUM

L'objectiu d'aquest treball de fi de grau és reunir sistemes que puguin ser utilitzats per nens que tenen dificultats per comunicar-se verbalment a causa d'una discapacitat intel·lectual o motriu. Em baso en el treball d'Acosta (2003) per parlar de la importància de contemplar totes les possibles rutes afectades quan s'aborden les dificultats de la comunicació i del llenguatge. S'ha fet una recerca i classificat els trastorns de la comunicació d'igual manera que ho fan Adrover, Olmo, Pades i Riquelme (2021), segons l'àrea afectada i es detallen alguns tipus de trastorns a cada àrea. S'esmenten els Sistemes Augmentatius i Alternatius de Comunicació (SAAC), que són formes d'expressió del llenguatge oral que serveixen per augmentar i compensar les dificultats de comunicació i llenguatge derivades de trastorns. En la meua recerca s'ha analitzat si els infants utilitzen els mateixos sistemes a l'escola i amb la família. A més, s'ha realitzat una enquesta dirigida a mestres d'educació infantil, tècnics/es d'educació infantil, vetlladors/es i altres professionals relacionats en el món de l'educació. Aquesta enquesta ha estat contestada per professionals de manera anònima que treballen a les escoles de Catalunya. S'ha realitzat amb la finalitat de conèixer quins són els sistemes més utilitzats i si ajudaven en la comunicació no verbal d'aquests infants dins i fora les aules. A partir d'una anàlisi exhaustiva de l'enquesta s'ha pogut observar que els mestres desitjarien rebre més formació respecte al tema d'atenció a la diversitat, tot i tindre un alt percentatge de coincidir amb infants amb dificultats o trastorns de comunicació consideren que falten recursos i coneixements sobre aquest. A més a més, indiquen de la importància de col·laborar amb les famílies i altres professionals relacionats en l'àmbit de l'educació i la salut.

Paraules clau: dificultats de comunicació verbal, SAAC, ARASAAC, TEA, educació infantil, atenció a la diversitat

RESUMEN

El objetivo de este trabajo de fin de grado es reunir sistemas que puedan ser utilizados por niños con dificultades para comunicarse verbalmente a causa de una discapacidad intelectual o motriz. Me baso en el trabajo de Acosta (2003) para hablar de la importancia de contemplar todas las posibles rutas afectadas cuando se abordan las dificultades de la comunicación y del lenguaje. Se ha realizado una investigación y clasificado los trastornos de la comunicación de

igual manera que lo hacen Adrover, Olmo, Pades y Riquelme (2021), según el área afectada y se detallan algunos tipos de trastornos en cada área. Se mencionan los Sistemas Aumentativos y Alternativos de Comunicación (SAAC), formas de expresión del lenguaje oral que sirven para aumentar y compensar las dificultades de comunicación y lenguaje derivadas de trastornos. En mi investigación se ha analizado si los niños y niñas utilizan los mismos sistemas en la escuela y con la familia. Además, se ha realizado una encuesta dirigida a maestros de educación infantil, técnicos/as de educación infantil, veladores/as y otros profesionales relacionados en el mundo de la educación. Esta encuesta ha sido contestada por profesionales de forma anónima que trabajan en las escuelas de Cataluña. Se ha realizado con el fin de conocer cuáles son los sistemas más utilizados y si ayudaban en la comunicación no verbal de estos niños dentro y fuera de las aulas. A partir de un análisis exhaustivo de la encuesta se ha podido observar que los maestros desearían recibir más formación respecto al tema de atención a la diversidad, a pesar de tener un alto porcentaje de coincidir con niños con dificultades o trastornos de comunicación, consideran que faltan recursos y conocimientos sobre este. Además, indican la importancia de colaborar con las familias y otros profesionales relacionados en el ámbito de la educación y la salud.

Palabras claves: dificultades de comunicación verbal, SAAC, ARASAAC, TEA, educación infantil, atención a la diversidad

ABSTRACT

The objective of this final degree project is to gather systems that can be used by children with difficulties in verbal communication due to intellectual or motor disabilities. I rely on Acosta's (2003) work to discuss the importance of considering all possible affected routes when addressing communication and language difficulties. An investigation has been conducted, and communication disorders have been classified in the same way as Adrover, Olmo, Pades, and Riquelme (2021) do, according to the affected area, and some types of disorders are detailed in each area. Augmentative and Alternative Communication Systems (AAC) are mentioned, which are forms of oral language expression that serve to enhance and compensate for communication and language difficulties resulting from disorders. In my research, I have analyzed whether boys and girls use the same systems at school and with

their families. In addition, a survey has been conducted targeting early childhood teachers, early childhood education technicians, caregivers, and other professionals related to the field of education. This survey has been anonymously answered by professionals working in schools in Catalonia. It has been carried out in order to know which systems are most commonly used and if they help in the non-verbal communication of these children inside and outside the classrooms. Based on a thorough analysis of the survey, it has been observed that teachers would like to receive more training regarding the topic of diversity, despite having a high percentage of children with communication difficulties or disorders. They believe that there is a lack of resources and knowledge in this area. Additionally, they indicate the importance of collaborating with families and other professionals in the field of education and health.

Key words: verbal communication difficulties, SAAC, ARASAAC, ASD, early childhood education, early childhood education, diversity attention

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ.....	7
2. MARC TEÒRIC	9
2.1. TRASTORNS DE LA COMUNICACIÓ	10
2.1.1. TRASTORNS DE LA PARLA	10
2.1.2. TRASTORNS DE LA VEU	11
2.1.3. TRASTORNS DE LA COMUNICACIÓ	12
2.2. SISTEMES AUGMENTATIUS I ALTERNATIUS DE COMUNICACIÓ (SAAC)	12
2.2.1. SISTEMES AUGMENTATIUS I ALTERNATIUS DE COMUNICACIÓ AMB SISTEMES SENSE AJUT ..	13
2.2.2. SISTEMES AUGMENTATIUS I ALTERNATIUS DE COMUNICACIÓ AMB SISTEMES AMB AJUT	16
3. MARC METODOLÒGIC.....	21
3.1. OBJECTIUS DE LA RECERCA	22
4. DISSENY DE LA RECERCA	23
4.1. ENFOCAMENT METODOLÒGIC	23
4.2. INSTRUMENT	23
4.3. CONTEXT.....	24
4.4. PLANIFICACIÓ DE LA RECOLLIDA DE DADES	25
4.5. VALIDACIÓ DE L'INSTRUMENT I LA METODOLOGIA.....	25
5. DESENVOLUPAMENT	27
6. ANÀLISI.....	28
6.1. INSTRUMENT D'ANÀLISI.....	28
6.2. RESULTATS.....	28
7. CONCLUSIONS.....	38
8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	40
ANNEXOS.....	43

1. INTRODUCCIÓ

A través de les meves estades de pràctiques he pogut observar que hi ha infants que tenen dificultats per comunicar-se de forma verbal. Alguna de les raons dels casos que jo conec era perquè l'infant tenia una discapacitat intel·lectual, d'altres una discapacitat motriu i d'altres l'idioma matern no era el català. L'edat dels infants dels quals estic parlant va dels dos als cinc anys. Com a futura mestra em preocupa no saber gestionar un cas similar dels que conec, per tant, com a objectius, vull conèixer quines eines, recursos i sistemes tenim els mestres per comunicar-nos amb infants amb dificultats de comunicació verbal i com s'utilitzen. La meua recerca també va enfocada per als meus companys i companyes perquè puguin conèixer tots els recursos que tenim a l'abast i els puguin utilitzar al llarg de la vida laboral.

La motivació que m'ha dut a investigar sobre aquest tema és un cas molt proper, el d'un familiar, el qual té una discapacitat intel·lectual i no té la capacitat de parlar. Quan anava a l'escola van intentar que parles, va aconseguir dir el seu nom, Anton, i la paraula nen, que és com ens referim a casa. Posteriorment, van decidir utilitzar *gestos sui generis*¹ i no practicar la comunicació verbal. Actualment, no es pot tenir una conversa fluida a causa de la discapacitat, si més no, podem saber quina necessitat té o què vol a través dels gestos o t'assenyala el que vol o t'agafa i et porta fins a l'objecte o lloc desitjat. Des de la desconexió opino que si va ser capaç de dir el seu nom i la paraula nen, hagués pogut ser capaç de dir més paraules i facilitar la comunicació, a causa que en ser signes inventats específicament per ell, si algú no sap que signifiquen aquells signes no entén el que vol dir, dificultant així la comunicació amb les persones que no són de la família.

Així doncs, em centraré en sistemes que poden utilitzar infants que tenen dificultats de comunicació verbal a causa d'una discapacitat intel·lectual o motriu. No significa que altres infants amb dificultats de comunicació verbal no els pugui utilitzar, sinó que em centro en aquest col·lectiu.

---

¹ Gestos creats expressament per a ell.

Pel que fa a estructura, primerament, podem trobar la part teòrica on podem conèixer els trastorns de comunicació més comuns i els Sistemes Augmentatius i Alternatius de Comunicació (SAAC), en aquest apartat podem trobar aportacions de diferents autors referents amb el tema com són Acosta, Basil, Nicolau i Rosell. Seguidament, podem veure de la part metodològica, amb els objectius de la recerca -conèixer quins recursos hi ha i si aquests són compartits amb la família- l'enfocament metodològic, l'instrument utilitzat (en aquest cas una enquesta), els resultats obtinguts de les enquestes i aportacions dels diferents docents i, per finalitzar, podem observar les conclusions on destaquen els punts més rellevants de la recerca vinculats amb el marc teòric...

2. MARC TEÒRIC

El llenguatge és probablement l'instrument més important de què disposem per comunicar-nos, però no és l'únic. La comunicació entre els éssers humans es pot fer a través de diferents vies: auditius/verbals, visuals, tàctils, olfactivas i gustatives. Cardona et al (2018) amplien la informació aportant que:

Hi ha trastorns associats o derivats d'alteracions de tipus orgànic, en els quals el trastorn del llenguatge és un aspecte més dins l'afecció que l'infant presenta (hipoacúsia, autisme, retard mental, privació afectiva, TDAH...). Solen generar en major o en menor grau necessitats educatives especials.

Per tant, “quan s'aborden les dificultats de la comunicació i del llenguatge, cal contemplar, a més de l'esfera auditiu/verbal, la resta de possibles rutes afectades” (Acosta, 2003, pàg. 32). Podem trobar afectacions que no permetin parlar i es necessiti sistemes per poder-se comunicar. Les estratègies han de servir perquè l'alumne pugui progressar i utilitzar el llenguatge, però també, la normalització de la comunicació.

Com bé indica Acosta (2003, pàg. 32):

perquè la intencionalitat que defineix tot acte comunicatiu redueixi la seva ambigüitat i pugui ser reconeguda pels altres, s'ha de recolzar en un sistema de regles que faci la nostra comunicació més eficaç. Aquest sistema és el que anomenem llenguatge deficiències de les unitats bàsiques (...) i regles que regeixen el significat i l'ús d'aquest llenguatge.

Segons la Fundació Institut Guttmann (2019):

en els trastorns de la comunicació poden donar-se problemes d'expressió, pronunciació, fluïdesa i fins i tot recepció o ús social del llenguatge. El llenguatge forma part de la capacitat humana per comunicar-se amb les persones utilitzant un sistema de signes conegut per l'emissor i el receptor. El correcte desenvolupament del llenguatge i la comunicació afavoreix l'adaptació de la persona en el seu entorn, per aquest motiu és important detectar qualsevol alteració com més aviat millor. Els primers signes d'alerta d'una dificultat en l'àrea de la comunicació apareixen abans

dels quatre anys. Cap als dos anys, els nens i nenes adquireixen la capacitat per unir paraules formant petites frases i el vocabulari arriba al voltant de les 50 paraules intel·ligibles. Aquest criteri és important per detectar un retard en l'adquisició de la parla.

El retard del llenguatge pot suposar un endarreriment de la seva aparició o en el desenvolupament del nivell de llenguatge fonològic, morfològic, sintàctic, semàntic i/o pragmàtic adequat a l'edat. Aquestes dificultats, quan es tracta de trastorns de la comunicació, afecten l'expressió i a la comprensió del llenguatge.

2.1. TRASTORNS DE LA COMUNICACIÓ

Adrover, Olmo, Pades i Riquelme (2021, pàg. 13) classifiquen els trastorns segons l'àrea afecta.

Hi ha situacions contextuais específiques (trastorns de la parla, llenguatge, veu i comunicació) que representen desafiaments addicionals especials per la seva complexitat. Per tant, requereixen una aplicació també especial, habilitats comunicatives específiques i elements comunicatius addicionals.

2.1.1. TRASTORNS DE LA PARLA

Classifiquen els trastorns de la parla segons l'alteració: trastorns de l'articulació, trastorns de la fluïdesa o fluència i alteracions fonològiques.

TRASTORNS DE L'ARTICULACIÓ

- **Disàrtria:** Dificultat per a l'articulació i expressió orals que afecta el to i els moviments dels músculs de l'articulació. La veu és robòtica. És causada per lesions al sistema nerviós central perquè tendeix a una distensió muscular o bé rigidesa muscular (p. ex. **paràlisi cerebral, tumoracions, lesions neurològiques**).
- **Apràxia:** Dany cerebral que produeix incapacitat per ordenar activitats motores simples.
- **Disglòssia:** Trastorn de l'articulació causat per alteracions físiques dels òrgans perifèrics de la parla.

TRASTORNS DE LA FLUÏDESA O FLUËNCIA

- **Disfèmia o quequesa (i altres dificultats de fluïdesa):** Dificultat per a l'articulació i expressió orals que afecta el to i crea un desordre en la fluïdesa verbal ocasionat per la incoordinació dels mecanismes de la parla (respiració, fonació i articulació, acompanyades d'una gran tensió muscular, ansietat...)
- **Taquifèmia o taquilàlia:** Parlar a un ritme excessivament ràpid i precipitat. Si afecta l'articulació i la intel·ligibilitat, es denomina llenguatge farfallós. Sol aparèixer en infants amb desenvolupament típic i en els qui tenen **TDAH**.
- **Bradilàlia:** Parlar a un ritme excessivament lent.

ALTERACIONS FONOLÒGIQUES

- **Dislàlia:** Incapacitat per produir un o diversos fonemes de la llengua sense que existeixi cap causa orgànica o neurològica que ho justifiqui. És un trastorn funcional de l'aparell fonoarticulador; una alteració fonètica, fonològica i articulatòria.

ALTERACIONS EN EL LLENGUATGE

- **Retard en l'adquisició o desenvolupament del llenguatge:** Els costa desenvolupar el llenguatge i la parla, però finalment tenen un desenvolupament igual que la resta.
- **Trastorn específic del llenguatge (TDL):** És una espècie de barrera cap al llenguatge. Totes les àrees estan desenvolupades però el llenguatge no. La dificultat es fa més evident quan s'inicia en la lectura i escriptura. Mai aconseguen un desenvolupament igual que la resta.

2.1.2. TRASTORNS DE LA VEU

Alteració del so que emeten les cordes vocals. Les dificultats poden afectar la veu en totes les seves modalitats (qualitat, timbre i to).

- **Disfonia:** La veu té diferents graus d'alteració en qualitat i quantitat. Es veu afectat la intensitat, to o timbre.
- **Afonia:** Falta completa de la veu.
- **Rinofonia:** so nasal.

2.1.3. TRASTORNS DE LA COMUNICACIÓ

Afecta tots els sistemes de comunicació en la modalitat oral i/o gestual. És un trastorn relacionat amb el component pragmàtic del llenguatge.

- **Trastorn Espectre Autista (TEA):** Trastorn de comunicació en què només un 20% dels casos presenta una etimologia reconeixible. El cerebel és un dels òrgans assenyalats (atròfia i/o disminució d'un volum per morfometria corresponent a una pèrdua neuronal). El llenguatge autista s'ha classificat en dues variants essencials. Una és fluent, amb variabilitat en la prosòdia, fonologia i comprensió, si bé la pragmàtica es relaciona amb ecolàlia². L'altre és no fluent, en la qual els infants virtualment es comporten com a muts o sota una síndrome de dèficit fonològic greu, i tenen una deficiència greu de comprensió i dèficits no neurolingüístics importants (Campos Castelló i Briceño Cuadros, 2002).
- **Trastorn de la comunicació no especificat** (p. ex., mutisme selectiu): Absència de llenguatge ja adquirit, que apareix només en determinades situacions o davant determinades persones sense que existeixi una causa orgànica o neurològica. No té alteracions cognitives, sensorials, motores o neurològiques.

2.2. SISTEMES AUGMENTATIUS I ALTERNATIUS DE COMUNICACIÓ (SAAC)

Els Sistemes Augmentatius i Alternatius de Comunicació són formes d'expressió del llenguatge oral. Serveix per augmentar i o compensar les dificultats de comunicació i llenguatge derivades de discapacitats.

Quan una persona no pot accedir, per qualsevol raó, al seu llenguatge oral, utilitzarà un **sistema alternatiu de comunicació**. D'altra banda, si una persona ha quedat sense llenguatge durant un temps determinat o presenta un llenguatge poc funcional o intel·ligible utilitzarà un **sistema augmentatiu de comunicació** (Nicolau, 2020).

La **comunicació alternativa** és la que substitueix el llenguatge oral, es fa servir quan l'infant no pot parlar o el seu llenguatge és incomprendible. Mentre que la **comunicació augmentativa** és la que complementa i millora el llenguatge, la parla de l'infant no és gaire eficaç per comunicar-se de manera comprensible (Roig, 2021, pàg. 29).

---

² Repetició automàtica de les paraules o de les frases de l'interlocutor (Diccionari de la llengua catalana, s.d.).

Per tant, porten un desenvolupament més ampli de la comunicació. També preparen per als prerequisits dels aprenentatges instrumentals (habilitats bàsiques com ara aprenentatge de conceptes, vocabulari, seguiment visual, etc.). “S'orienten a fomentar el nivell més alt de desenvolupament de la comunicació i el llenguatge possible, així com el màxim grau d'alfabetització que pugui assolir cada persona, incloent-hi l'accés a la parla i a l'escriptura natural quan això és factible” (Basil, 1999, pàg. 2). Això sí, requereixen l'adaptació tant dels alumnes com dels interlocutors. A més a més, són compatibles amb la rehabilitació de la parla.

Vega i Gràcia (2016, pàg. 73) exposen que “l'ús dels signes manuals com SAAC ajuda a reduir la frustració i l'estrès que pateixen els nens amb discapacitat intel·lectual i desenvolupament per comunicar-se” (Acredolo i Goodwyn, 2001; Barnes, 2010; Klein, 2012; Vallotton i Ayoub, 2011; Remington i Clarke, 1983), “a millorar el seu autoconcepte com a comunicador i a reduir el desenvolupament de la passivitat apresada” (Basil, 1992).

Basil (1998, pàg. 2) descriu “els sistemes de signes i els ajuts tècnics per a la comunicació augmentativa i l'escriptura disponibles actualment són molt diversos per adaptar-se a les necessitats d'una població amb característiques i necessitats enormement diversificades”. Autors com Von Tetzchner i Martinsen (1993) “es refereixen a una minoria significativa de nens, joves i adults que són incapaços de comunicar-se amb altres persones a través de la parla, entre els quals hi ha nens i adults amb afectacions motores o persones amb deficiències mentals”. Per aquest motiu existeixen dos tipus de SAAC: **Sistemes sense ajut i sistemes amb ajut.**

2.2.1. SISTEMES AUGMENTATIUS I ALTERNATIUS DE COMUNICACIÓ AMB SISTEMES SENSE AJUT

Pel que fa als **sistemes sense ajut**, “són aquells sistemes que no requereixen cap instrument ni ajut tècnic, a banda del propi cos de la persona que es comunica” (Rosell i Basil, 1998, pàg. 8). La persona produeix els signes per a expressar el llenguatge a partir dels recursos del seu propi cos. Aquests signes poden ser la mirada amb codis per a la mirada i fixació de la mirada

per a expressar, o bé, signes manuals com poden ser *gestos sui generis* (sense codi)³, assenyalar, gestos convencionals amb codi acordat, sistema bimodal o altres sistemes manuals o llenguatges de signes. “Per a persones amb discapacitat s'han desenvolupat sistemes de comunicació sense ajut específics” (Rosell i Basil, 1998, pàg. 8).

GESTOS D'ÚS COMÚ

Rosell i Basil (1998, pàg. 8-9) indiquen que

són formes naturals de comunicació que tenen un gran valor en etapes inicials d'intervenció i que s'acostumen a utilitzar simultàniament amb altres sistemes de comunicació més amplis i complexos. Assenyalar coses i persones de l'entorn amb finalitats comunicatives, afirmació o negació amb moviments del cap, gestos convencionals pertanyents a la cultura pròpia (hola, adeu, etc.), són exemples de gestos d'ús comú que es poden utilitzar i que cal potenciar persones sense parla a causa d'una discapacitat.

GESTOS IDIOSINCRÀTICS

“Són els gestos que molt sovint desenvolupen els nens amb dèficits comunicatius i que els serveixen per comunicar-se amb persones familiars. Per exemple, un nen pot tancar els ulls de manera accentuada per indicar que té son” (Rosell i Basil, 1998, pàg. 9). Aquests gestos:

també s'han de mantenir i potenciar quan s'inicia la intervenció en comunicació augmentativa per anar-los complementant progressivament amb la introducció d'un sistema més complex. Sovint aquests signes es continuaran fent servir durant molt de temps amb les persones familiars, encara que l'usuari de comunicació augmentativa hagi arribat a un bon desenvolupament d'algun sistema més formal, ja que solen permetre una comunicació ràpida i funcional (Rosell i Basil, 1998, pàg. 9).

---

³ Aquests gestos estan creats expressament per cada infant que aquest aprèn els gestos i els reproduceix, per tant, són no codificats.

CODIS GESTUALS

Seguint amb Rosell i Basil (1998, pàg. 9) argumenten que els codis gestuals:

són també sistemes molt elementals i limitats, però amb la diferència respecte als anteriors que s'han creat específicament o s'han adaptat amb finalitat educativa o terapèutica. Es tracta de conjunts de signes que tenen una gran correspondència amb la realitat tangible i poques possibilitats de combinació. El sistema consisteix en gestos que intenten reproduir fidelment els conceptes que representen. La majoria de conceptes es refereixen a accions, però es poden fer servir per referir-se a objectes o a persones afegint-los un gest indicador. És un sistema molt telegràfic i orientat a la realitat tangible.

LLENGUA DE SIGNES

Rosell i Basil (1998, pàg.7) exposen que “al començament dels anys setanta els sistemes de signes manuals, inicialment usats només per als no oients, es van començar a aplicar a persones amb discapacitat motora, afàsia, retard mental i autisme”.

És una modalitat no vocal del llenguatge humà desenvolupada de forma natural pel col·lectiu de persones sordes i llenguatge bimodal⁴.

És una llengua que cobreix totes les característiques del llenguatge. És a dir, és un sistema convencional amb doble articulació que cobreix les funcions de comunicar i representar.

Aquests idiomes arriben a un nivell de complexitat i eficàcia lingüística equiparable a la del llenguatge parlat (...). Es caracteritzen per tenir una estructura gramatical i sintàctica pròpia, completament diferent de la dels idiomes parlats i escrits (...). En les llengües de signes no hi ha el lèxic corresponent a totes les paraules i inflexions gramaticals pròpies de la llengua parlada, ja que la gramàtica d'unes llengües no es correspon (Rosell i Basil, 1998, pàg. 9).

Permet la possibilitat de desenvolupar un llenguatge complet a una edat primerenca.

Paral·lelament, s'han desenvolupat sistemes de signes manuals pedagògics que consisteixen a signar el llenguatge parlat. Aquests sistemes es basen en la producció de missatges amb l'estructura gramatical i sintàctica del llenguatge parlat, però cada

---

⁴ “El llenguatge bimodal són gestos que presenten una mescla de gestos naturals i llenguatge de signes que s'utilitzen com a suport al llenguatge oral, si aquest és insuficient” (Nicolau, 2020).

paraula representa pel signe corresponent a la llengua de signes de l'àrea geogràfica corresponent (Rosell i Basil, 1998, pàg. 9).

2.2.2. SISTEMES AUGMENTATIUS I ALTERNATIUS DE COMUNICACIÓ AMB SISTEMES AMB AJUT

Són aquells sistemes en què la producció o la indicació dels signes requereix l'ús d'un suport físic o ajuda tècnica. Es pot tractar de signes tangibles (objectes, fitxes, etc.) o de signes gràfics (dibuixos, pictogrames⁵, paraules escrites, lletres, etc.) disposats en targetes, llibretes, taulers de comunicació, comunicadors electrònics o ordinadors (Rosell i Basil, 1998, pàg.13).

Existeixen diferents sistemes de comunicació. "Els sistemes amb ajuda tenen menys exigències motores que els sistemes sense ajuda" (Rosell i Basil, 1998, pàg. 19).

PLAFONS DE COMUNICACIÓ

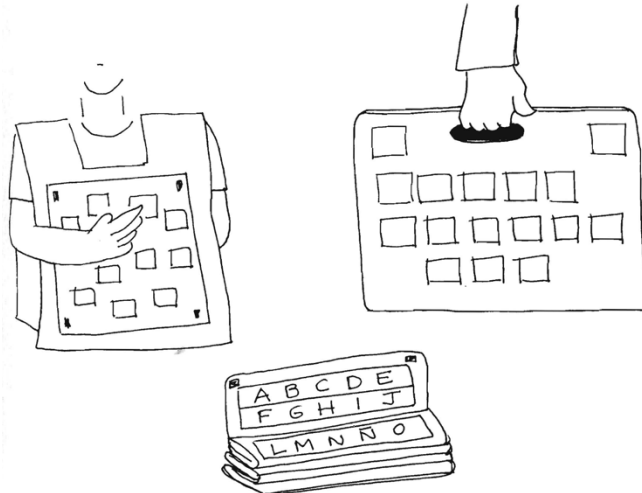
"L'ús de plafons de comunicació es remunta a més de 30 anys" (Vanderheiden i Lloyd, 1986). Requereixen un conjunt de signes, com poden ser els pictogrames, logogrames, ideogrames i signes ortogràfics.

És un suport material on poden haver-hi plafons de comunicació no electrònics, ara bé, com un plafó, una carpeta de comunicació o un quadern de símbols pictogràfics per a la comunicació (SPC); o comunicadors que és un aparell on hi ha els pictogrames i quan es clica diu l'acció i plafons electrònics com són els ordinadors, tauletes i mòbils. "Si es fan servir ajudes tècniques amb sortida de veu, aquest avantatge es fa també extensible als interlocutors no alfabetitzats, com ara els companys de classe d'un/a nen/a petit o els germans/es menors o fills/es de l'usuari de comunicació augmentativa" (Rosell i Basil, 1998, pàg. 20).

---

⁵ Són dibuixos lineals més simples i neutres que les imatges. També són molt icònics, i per tant fàcils d'aprendre i memoritzar per a moltes persones. La majoria van ser ideats per facilitar la comunicació en persones amb discapacitat motora, i compten amb un vocabulari referit a les diverses categories gramaticals (Rosell i Basil, 1998, pàg. 14).

Aquests plafons poden ser **codificats** o **no codificats**. Els **no codificats** són vàlids per a la comunicació d'una determinada persona. Es crea expressament per a una persona, com són per exemple, uns plafons creats a l'escola. Els **codificats** ja estan creats i dissenyats per a totes les persones, és a dir, estan estandarditzats.

Il·lustració 1. Diversos models de taulers de comunicació. Soro-Camats, E. (1998). Diversos models de taulers de comunicació [dibuixos]. Sistemas de signos y ayudas técnicas para la comunicación aumentativa y la escritura: principios teóricos y aplicaciones

SISTEMA BLISS

Aquest sistema està format per cent signes bàsics minimalistes, consistents en dibuixos abstractes lineals molt esquemàtics, pictogràfics, ideogràfics o arbitraris. Aquests signes es poden combinar sobre una base jeroglífica conceptual per formar noves paraules. Determinats jeroglífics són oficials (aprovat pel Comitè Internacional de Símbols Bliss) i altres poden ser creats per cada persona, improvisant-los fins i tot durant una interacció comunicativa. Això suposa una gran flexibilitat i riquesa per a la comunicació, però requereix que l'usuari i els interlocutors tinguin un bon nivell de creativitat (Rosell i Basil, 1998, pàg.16).

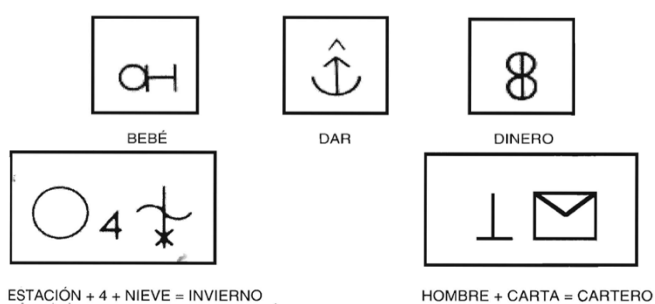
Es va crear originàriament com un llenguatge universal no vocal, per tal que ho pogués utilitzar tothom. Es va adaptar per a nens amb discapacitat i, que a més a més, no parlants.

Existeixen de diferents tipologies:

- Pictogràfics: representen de forma més clara el concepte.
- Ideogràfics: no permeten observar tan bé el que representen.

- Arbitrari: d'aquest existeixen dos subtipus. L'arbitrari convencional o universal que són com el signe més (+) o altres creats expressament.
- Compostos: quan s'ajunten dos signes, signifiquen altres coses. Per exemple, ull i paper significa llegir.

En ser un sistema complex ens permet dir-ho quasi tot i fer frases amb temps verbals. A més a més, és un sistema que només els comprenen aquelles persones que en tenen coneixement. No acaba de ser un sistema funcional per comunicar-se amb qualsevol persona.

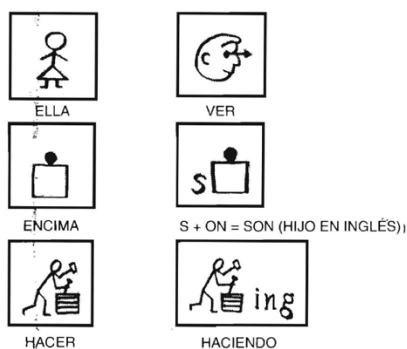

Il·lustració 2. Exemples de signes Bliss. Bàsics i combinats. També de combinacions originals. Basil, C. I Rosell, C. (1998). *Ejemplos de signos Bliss básicos y combinados, y de combinaciones originales*. [dibuixos]. *Sistemas de signos y ayudas técnicas para la comunicación aumentativa y la escritura: principios teóricos y aplicaciones*

SISTEMA REBUS

Rosell i Basil (1998, pàg. 17) presenten el sistema com uns sistemes:

creats per ajudar persones amb un retard mental lleu a aprendre a llegir. Més endavant se'n va ampliar l'ús al camp de la comunicació alternativa (Jones, 1979). Es tracta d'un sistema també jeroglífic que consta de 950 signes que es poden combinar entre ells, amb paraules o amb lletres, per crear paraules noves. (...) Encara que no es pot utilitzar a Espanya i Catalunya perquè no existeix una versió del sistema adequat als idiomes.

Il·lustració 3. Exemples de signes Rebus. Basil, C. I Rosell, C. (1998). *Ejemplos de signos Rebus* [dibuixos]. *Sistemas de signos y ayudas técnicas para la comunicación aumentativa y la escritura: principios teóricos y aplicaciones*

SÍMBOLS PICTOGRÀFICS PER A LA COMUNICACIÓ (SPC)

Aquest sistema utilitza, aproximadament, uns 3.000 dibuixos pictogràfics, molt simples, que guarden gran semblança amb l'objecte o situació real que representen. "Cada paraula o expressió s'interpreta amb una imatge característica i fàcil de comprendre. (...) Presenta imatges senzilles en blanc i negre amb un fons en color, segons la funció que fa dins la frase" (Nicolau, 2020). A la part superior tenen escrita la paraula corresponent. És adequat quan es necessita un nivell simple de llenguatge expressiu. No té estructura sintàctica pròpia, s'ajusta a la de la llengua de l'usuari. "També és possible adaptar la mida i el tipus de grafia a les necessitats de la persona que l'utilitza" (Rosell i Basil, 1998, pàg. 15).

Els signes gràfics SPC es presenten en tres llibres, amb vocabulari diferent, encara que una mateixa paraula o concepte pot estar representat per diversos signes gràfics amb diferents graus d'abstracció, cosa que permet la millor adequació al nivell de l'usuari i la seva adaptació al procés de desenvolupament del llenguatge i l'edat cronològica. El primer llibre és especialment adequat per a nens petits, mentre que el tercer correspondria pel vocabulari i el grau d'abstracció a adolescents i adults. Cada llibre té dues mides de signes -de 5 i de 2,5 cm- i es publica una presentació sense paraules que permet poder fotocopiar-los i adaptar-los als diferents idiomes. (Rosell i Basil, 1998, pàg. 14).

El seu avantatge és senzillesa, però fa que tingui possibilitats limitades i això pot arribar a ser un inconvenient. "El seu ús està indicat per a diferents grups d'edat i discapacitat -persones amb disminució física, retard mental, autisme, retard en el desenvolupament de la parla, etc.-" (Rosell i Basil, 1998, pàg. 14).

Es continua amb la mateixa línia de colors que havia creat SPC segons la funció dins la frase:

- Groc: subjecte; persones, animals, altres éssers vius i objectes que puguin fer de subjecte en moments determinats.
- Verd: verbs.
- Taronja: complements; funció de complement directe dins la frase.
- Blau: adjectius.
- Rosa: expressions.

DAIBO		JUANA LÓPEZ 10 AÑOS		WIPSEAR		COMPRAR		BAR CEL ONA		ANIMAL		GUARDAR		¿QUÉ?
	MAÑE				COMER		PELICULA		CALLE		CANSADAO		HOLA	
PILAR		HABLAR		JUGAR		LEER		COLEGIO		TALLER		GORROCHA		?
		AYUDAR		TRABAJAR		CASA		COMIDA		BIENIDA			NO SE	
AMICA		PINTAR		RASCAR		BEBER		MUSICA		ROPA		SOLEADO		
	PERSONA		DORMIR		LUNES		LAVABO		LIBRO		CONTENTOR			
MAESTRA	25015		CONTAR		DOLE		SER ESTAR		TENDA		REGALO		VACACIONES	

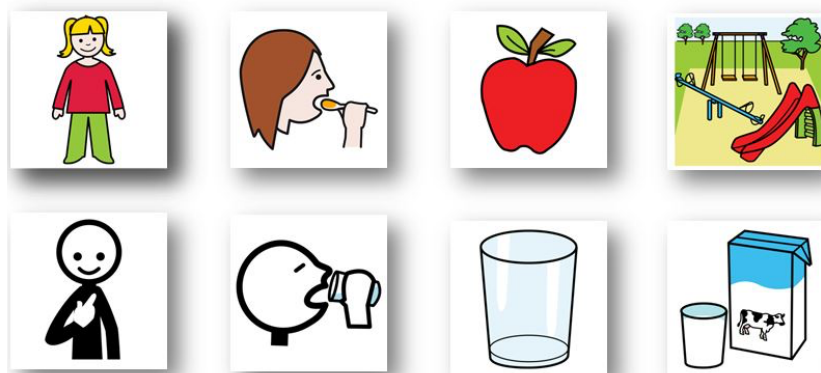
Il·lustració 4. Exemple de tauler de comunicació amb signes SPC elaborat amb el programa d'ordinador BoardMaker. Basil, C. i Rosell, C. (1998). *Ejemplo de tablero de comunicación con signos SPC elaborado con el programa de ordenador BoardMaker* [dibuixos]. Sistemas de signos y ayudas técnicas para la comunicación aumentativa y la escritura: principios teóricos y aplicaciones

PORTAL ARAGONÉS DE LA COMUNICACIÓN AUMENTATIVA Y ALTERNATIVA (ARASAAC)

“Seguint en la mateixa línia, el 2007 el govern d’Aragó va crear un sistema igual que el SPC, de manera gratuïta, amb imatges més netes i amb més opcions” (Nicolau, 2020).

Les característiques són la comprensió i transparència, té un model descriptiu i model esquemàtic, la coherència, flexibilitat, permet l’agrupament per formar frases i és d’accés lliure i gratuït.

“Tots aquests pictogrames es poden utilitzar per crear plafons de comunicació, llibretes plenes de pictogrames creades de manera individual, amb els quals es poden comunicar sempre que no existeixin dificultats motrius o visuals” (Nicolau, 2020).

Il·lustració 5. Exemple de pictogrames fets a través de l’ARASAAC.

3. MARC METODOLÒGIC

Com bé indica els documents per a l'organització i la gestió dels centres de la Generalitat de Catalunya (2022):

l'objectiu prioritari del sistema educatiu català és desenvolupar un sistema competencial, amb una capacitat d'adaptació als canvis constants, que apoderi el nostre alumnat i el situï com a protagonista actiu del seu procés d'aprenentatge i com a ciutadania crítica en una societat democràtica. (...) A continuar donant oportunitats educatives a tothom durant tota la seva vida.

L'objectiu és vetllar per les oportunitats d'aprenentatge de totes les persones, independentment de les seves capacitats, de la condició social o cultural, la religió, la diversitat sexual o la d'identitat de gènere. El respecte de les diferències individuals i l'acceptació de la diversitat com un fet que enriqueix les persones.

Com futurs mestres és important que continuem aprenent, ja que, el món i la societat està en constant canvi i per aquest motiu hem d'aprendre a canviar segons el món i la societat.

Per aquest motiu, hem d'indagar en les dificultats dels infants per fer-los front i aprendre estratègies i altres per garantir-los un futur igualitari.

Segons Díaz (2009):

investigar en educació és respondre en funció de com s'entengui el fet educatiu des de la perspectiva científica, el que comporta concepcions i pràctiques investigadores. Dins de l'educació, la investigació, entesa com una font de coneixement, té la funció de servir a l'equip docent per donar respostes a les dificultats sorgides al llarg de la pràctica diària, contribuint a la millora dels processos educatius de l'aula (Manzano et al., 2015).

3.1. OBJECTIUS DE LA RECERCA

A partir de les meves inquietuds vers el tema vaig fer-me tres preguntes que m'han servit d'ajuda per fer recerca i poder estructurar el treball d'una forma clara i entenedora. Les preguntes que he aplicat, finalment, han estat dues i són les següents:

- Quins recursos aporta el mestre perquè els infants amb dificultats de comunicació verbal puguin comunicar-se?
- Les famílies utilitzen els recursos que els proporciona l'escola?

Així doncs, a partir d'aquestes tres qüestions i per ajudar-les a respondre, m'he proposat els següents objectius:

1. Conèixer quins recursos hi ha:
  - i. Classificar els recursos segons si necessiten ajut o no.
2. Saber si els recursos són compartits amb les famílies.

El supòsit de partida és:

Els mestres faciliten als infants Sistemes Alternatius i Augmentatius de Comunicació (SAAC) amb els infants, però les famílies no els utilitzen.

4. DISSENY DE LA RECERCA

4.1. ENFOCAMENT METODOLÒGIC

El paradigma del qual parteixo és positivista, és a dir, vull explicar quins recursos per comunicar-se existeixen i conèixer si n'hi ha que no són coneguts, però que també s'acostumen a utilitzar.

4.2. INSTRUMENT

L'instrument que utilitzaré són enquestes. Aniran dirigides a mestres, vetlladors/es, tècnics/es d'educació infantil, etc. Així doncs, podré fer una anàlisi estadística de quin és el mètode més utilitzat, perquè utilitzen aquell mètode i no un altre... L'enquesta permet analitzar de manera objectiva els resultats obtinguts, ja que la persona investigadora no intervé en el procés de resposta.

Per a l'elaboració d'aquest instrument, prèviament es realitza un guió, i s'envia al tutor i dos assessors. A continuació, es realitzen els canvis pertinents i s'acaba d'elaborar. Les respostes han estat recollides per poder fer un buidatge i treure'n les conclusions.

L'enquesta l'he fet i enviat a través de *Google Forms*, ja que, és un aplicatiu molt fàcil d'utilitzar i que es pot contestar des de qualsevol dispositiu -ordinador, mòbil, tauletes...-. A més a més, et permet descarregar els resultats en diferents formats de documents. L'aplicació ja selecciona ell quina codificació utilitzar, per exemple, si són preguntes tancades de només una opció utilitza el gràfic circular, en canvi, si són preguntes obertes utilitza columnes.

Les preguntes que vaig realitzar van ser:

1. Selecciona el tipus de centre en el qual treballes.
2. Quin és el teu càrrec?
3. Quants anys d'experiència professional en educació acredites?
4. Tens o has tingut mai algun alumne/a amb dificultats de comunicació verbal (amb diagnòstic o sense diagnòstic)?

5. Si és que sí, quina dificultat o trastorn té/tenen aquests infants amb dificultats de comunicació verbal?
6. En quin curs t'hi vas trobar?
7. Quins sistemes utilitzes o utilitzaves perquè l'infant es pogués comunicar?
8. Per a què utilitzaves o utilitzes aquests sistemes i no uns altres?
9. A casa també utilitzen els mateixos sistemes, eines i recursos que al centre?
10. Si en la pregunta anterior la resposta és que "no utilitzen cap sistema" o bé "utilitzen un altre sistema", per què no utilitzen els mateixos sistemes, eines i recursos que al centre?
11. Els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb els mestres?
12. Els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb la família?
13. Els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb els companys i companyes?
14. L'infant s'ha adaptat amb facilitat al sistema?
15. Els companys i companyes s'han adaptat amb facilitat al sistema de comunicació que fa servir l'infant amb dificultats?
16. Hi ha hagut implicació d'agents externs al centre en l'establiment del sistema?
17. Si és que sí, quins agents s'han implicat?
18. Qui ha de ser l'encarregat de formar als pares/mares/tutors en l'ús dels sistemes que faciliten la comunicació verbal d'aquest infant?

A part, al final vaig afegir un apartat en què podien deixar de manera opcional algun comentari per ampliar informació, donar la seva opinió o el que consideressin.

He utilitzat aquestes preguntes perquè considero que em poden ajudar a conèixer quins sistemes utilitzen, el perquè, si són efectius, és a dir, si millora la comunicació, etc. En l'annex 1 es pot visualitzar l'enquesta de la mateixa manera que la podien observar els enquestats.

4.3. CONTEXT

He enviat enquestes a tots els centres d'educació infantil de Catalunya. En total a uns 2.454 aproximadament. Entre elles tenen grans diferències com pot ser:

- El cicle.
  - o Primer cicle d'educació infantil (llar d'infants)
  - o Segon cicle d'educació infantil (escola).

- La proposta pedagògica.
- El projecte educatiu de centre.
- El nombre d'alumnes que té el centre.
- Tipologia de centre.

4.4. PLANIFICACIÓ DE LA RECOLLIDA DE DADES

Per assolir satisfactòriament els objectius és necessari tindre una bona planificació i organització del temps.

Febrer	Creació de les enquestes.
Març	Enviament de les enquestes a les escoles.

4.5. VALIDACIÓ DE L'INSTRUMENT I LA METODOLOGIA

Un cop el tutor em va donar el vistiplau de l'enquesta amb les seves preguntes, la vaig enviar a dues assessores. Els comentaris rebuts tant en l'instrument com en la forma de recollir informació ha estat favorable. A més a més, em van suggerir que afegís un parell de preguntes que jo no havia pensat i que han estat molt enriquidores pel treball.

L'assessora 1 em va aportar que com a pregunta inicial inclogués el càrrec o funcions de la persona que respon el qüestionari (mestres d'educació infantil, mestres d'educació especial, vetlladors i vetlladores i tècnics d'educació infantil).

L'assessora 2 em va plantejar que preguntes els anys d'experiència, així podia observar si contra més experiència laboral (anys treballats) més possibilitats de trobar infants amb dificultat de comunicació, o no. A la pregunta 3 *Si és que sí, quina dificultat o trastorn té/tenen?* Afegir-hi la llista de possibles trastorns per facilitar la identificació del trastorn i que la darrera opció que fos "altres". A l'enunciat de la pregunta 8 *Si en la pregunta anterior la resposta és que "no utilitzen cap sistema" o bé "utilitzen un altre sistema", per què no utilitzen els mateixos sistemes, eines i recursos?* Hi afegiria "que al centre". Sempre que aparegui el mot "companys" usa-hi el llenguatge inclusiu: companys/companyes. Altres possibles preguntes:

Qui ha de ser l'encarregat de formar els pares/mares/tutors en l'ús dels sistemes que faciliten la comunicació verbal d'aquest infant? L'escola? Una altra institució? Un suport extern (psicòleg/psicòloga, psicopedagog/psicopedagoga...)?

5. DESENVOLUPAMENT

Després d'haver planificat i executat el treball de camp, he pogut comprovar diversos aspectes que a continuació detallaré:

- El procés d'investigació ha durat més del que m'havia plantejat. Fent que endarrerís els processos posteriors.
- Tenia planificat acabar el treball a l'abril, però, finalment per aquests motius no ha pogut ser així.
- M'ha sorprès que moltes escoles no han volgut participar en l'enquesta, ja que no era exalumne o no havia fet pràctiques en aquell centre.
- També m'ha sorprès, aquesta vegada cap a bé, que alguns docents que m'han respost l'enquesta m'han enviat missatges d'ànims amb el treball, paraules d'agraïment per visibilitat les dificultats de comunicació verbal i, fins i tot, m'han enviat dates i horaris de diferents xerrades que consideraven que podien ser profitoses pel treball.

Finalment, he pogut recollir 475 respostes engrescadores per part de docents i professionals de l'educació. Considero que totes elles són correctes per poder arribar a una conclusió. Les vaig enviar el dimecres 12 d'abril de 2023 i el 26 d'abril de 2023 vaig considerar que ja tenia suficients respostes per poder fer una anàlisi extensiva.

6. ANÀLISI

Seguidament, es descriurà l'instrument d'anàlisi emprada i els resultats d'aquesta.

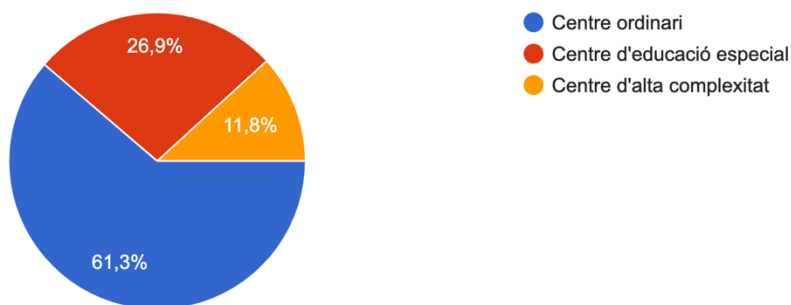
6.1. INSTRUMENT D'ANÀLISI

L'instrument d'anàlisi que he utilitzat ha estat un full de càlcul. A través del *Google Forms* el pots descarregar organitzat directament per ordre de les preguntes. Ha estat en el mateix document on he pogut fer les taules de freqüència, percentatges, gràfics, etc.

6.2. RESULTATS

És una evidència que les dificultats de comunicació i atenció a la diversitat interessa als docents, ja que he rebut quatre-centes setanta-cinc respostes anònimes de persones vinculades al món de l'educació. A continuació es mostren els diferents resultats extrets.

A la pregunta 1 **Selecciona el tipus de centre en el qual treballes**, 291 de les persones que han realitzat l'enquesta (61,3%) han respost que eren un centre ordinari, un 56 (11,8%) d'aquests votants han concretat que eren un centre d'alta complexitat - segons per la complexitat socioeconòmica i administrativa o segons la presència d'alumnat amb Necessitats Específiques de Suport Educatiu- i 128 (26,9%) han seleccionat que treballen en un centre d'educació especial.

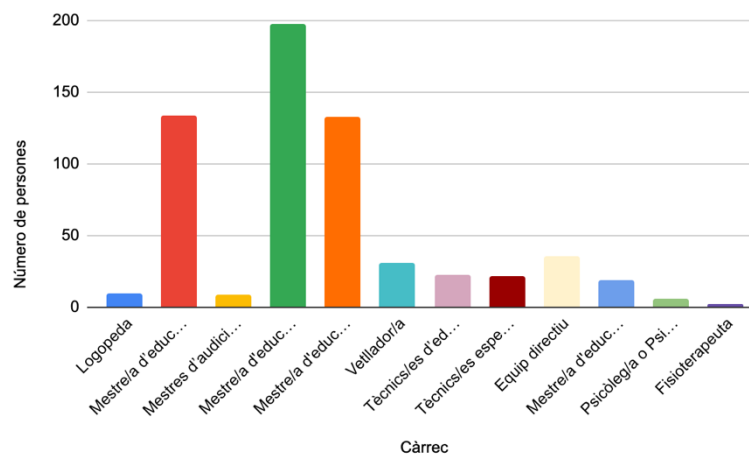

Il·lustració 6. Gràfic en quina tipologia de centre treballen els enquestats

A la pregunta 2 **Quin és el teu càrrec?**, molts dels enquestats actualment no només tenien un càrrec, sinó, que en podien tindre dos o fins i tot tres, com pot ser per exemple, director/a, educador/a infantil i mestre/a d'audició i llenguatge. Així doncs, els resultats han estat:

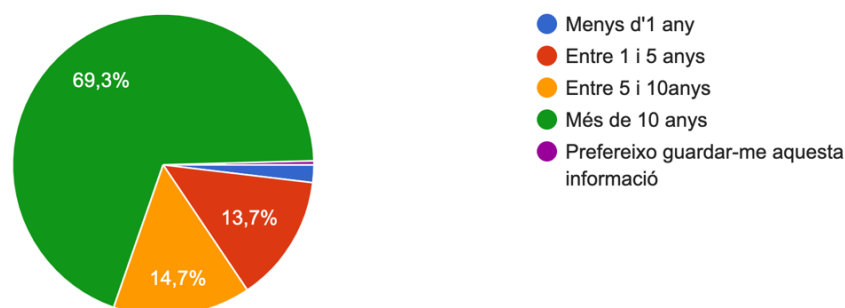
198 educadors treballen com a mestres d'educació infantil, 120 enquestats tenen la titulació de mestre d'educació especial, 31 persones són vetlladors/es, 23 professionals treballen com a tècnics/es d'educació infantil, 22 enquestats són tècnics/es especialistes en educació especial, 10 persones treballen com a logopeda, 9 professionals són mestre/a d'audició i

llenguatge, 19 educadors imparteixen classe a primària, 6 enquestats són psicòleg/a o psicopedagog/a, 36 votants es troben a l'equip directiu i 2 persones són fisioterapeuta.

Il·lustració 7. Diagrama Càrrecs dels enquestats

A la pregunta 3 **Quants anys d'experiència professional en educació acredites?**, 329 dels enquestats (69,3%) acrediten haver treballat més de 10 anys en el món de l'educació, 70 professionals (14,7%) acrediten haver treballat entre 5 i 10 anys, 65 persones (13,7%) acrediten haver treballat entre 1 i 5 anys i 9 votants (1,9%) acrediten haver treballat menys d'1 any en l'àmbit de l'educació. Hi ha 2 persones que han preferit reservar la resposta.

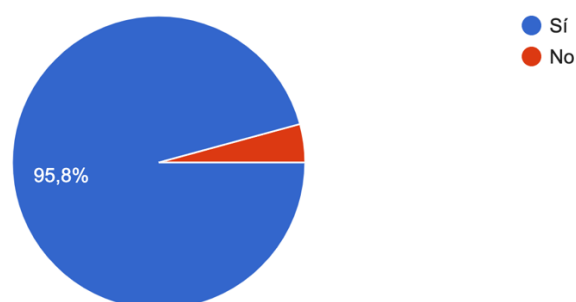
Il·lustració 8. Gràfic amb els anys d'experiència dels enquestats

Al final del qüestionari, opcionalment, els diferents professionals podien deixar un comentari si ho consideraven oportú. Considero que els següents comentaris poden ser significatius per l'anàlisi, per aquest motiu els deixo en aquest apartat. La resta de comentaris es poden visualitzar a l'annex 2.

- Cada infant és un món i la família també, cal anar acompanyant-los i pactant les eines a usar, és preferible triar una eina amb l'aprovació de tothom que una eina òptima, però que produeix rebuig (a vegades començar per una més senzilla et permet arribar a l'altra).

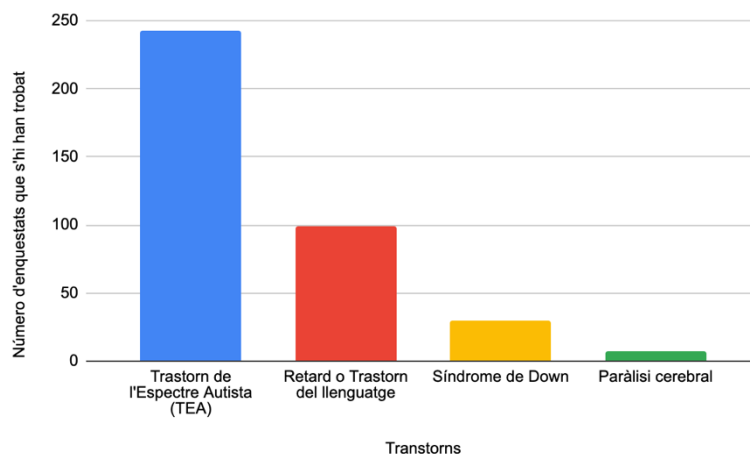
- Hi ha molta manca d'informació i sobretot de recursos. A infantil, en concret, sempre diuen que són petits i cal esperar, quan ja es veu clarament que ho necessiten. Ens sentim una mica abandonats i incapaços per a poder ajudar els infants que ho necessiten.
- Cada vegada hi ha més nens/es amb necessitats especials. Les escoles, famílies, centres especialitzats, treballar tots amb la mateixa direcció. Els vetlladors/es haurien de participar amb les reunions d'equip i formar part.
- Cada cas és particular així que convé fer un esforç de totes les parts implicades i des de l'escola és important implicar-se i exigir a l'EAP el seguiment, assessorament i les possibles ajudes que poden obtenir les famílies. Si tothom s'esforça es recullen els fruits i s'estableix un vincle de confiança amb la família molt important, també amb el grup-classe que s'adaptarà a les particularitats d'aquest company/a especial. Important en finalitzar l'etapa infantil, que l'EAP hagi fet registrar tot el recorregut fet per a quan faci primària aquest nen/a rebi suport amb vetlladora, logopeda, suport amb la mestra d'EE. En molts casos es queda a mig fer i es perd energia i temps valuós. Aquí la tutora pot insistir molt.
- Primerament, hem de fer una avaluació de les necessitats, capacitats i habilitats de l'alumne per implementar un SAAC adequat a les seves característiques i necessitats individuals, familiars i socials. Després hem d'introduir a poc a poc aquest SAAC i veure si hem de fer alguna modificació al respecte. Posteriorment, implementar-ho en un context i si dona els resultats satisfactoris anar introduint-lo als altres entorns de l'alumne.

A la pregunta 4 **Tens o has tingut mai algun alumne/a amb dificultats de comunicació verbal (amb diagnòstic o sense diagnòstic)?**, Gairebé tothom (95,8%) han dit que sí que s'han trobat alguna vegada en la seva vida professional amb infants amb dificultats de comunicació verbal, mentre que el 4,2% dels professionals han seleccionat que no s'han trobat mai amb un o diversos infants amb dificultats de comunicació verbal.

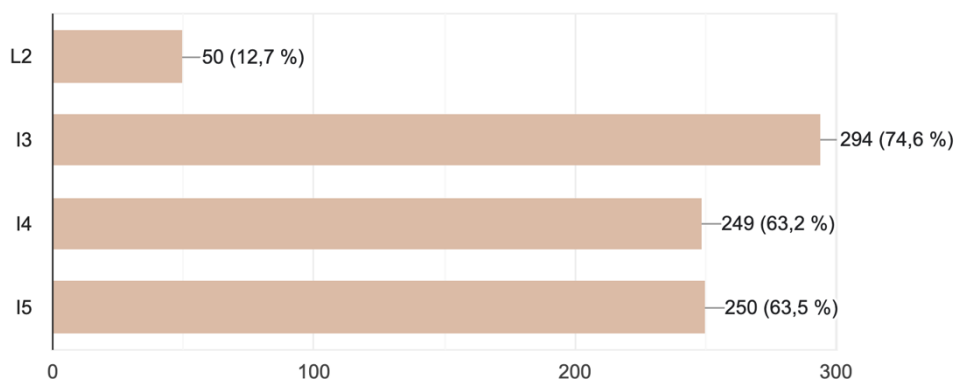
Il·lustració 9. Gràfic si han tingut mai algun alumne/a amb dificultats o trastorns de comunicació

A la pregunta 5 **Si és que sí, quina dificultat o trastorn té/tenen aquests infants amb dificultats de comunicació verbal?**, les dificultats que més s'han repetit han estat Trastorn de l'Espectre Autista (TEA) -fos Autisme o Asperger- amb un percentatge del 55,8%, seguidament del retard o trastorn del llenguatge – com pot ser TDL, quequeig, mutisme selectiu, disfàsia, afàsia, etc.- (22,6%), posteriorment la síndrome de Down amb un 6,8% i, finalment, la paràlisi cerebral amb un 1,6%. Altres dificultats que han pogut tindre són discapacitat intel·lectual, pluridiscapacitat, problemes d'audició, trastorn generalitzat del desenvolupament, mudesa, retard general...

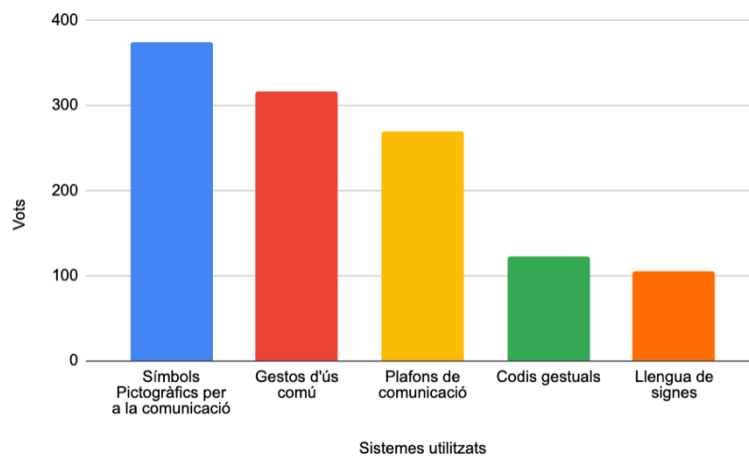
Il·lustració 10. Diagrama de barres dels principals trastorns

A la pregunta 6 **En quin curs t'hi vas trobar?**, la gran majoria dels enquestats (74,6%), s'hi van trobar a I3, seguidament d'I4 (63,2%) i I5 (63,5%). Finalment, a L2 pocs hi van coincidir, amb un 12,7%.

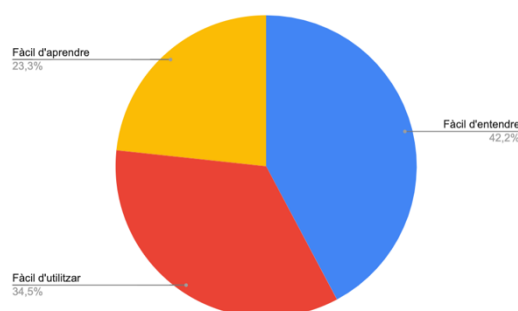
Il·lustració 11. Gràfic en quin curs es van trobar els infants amb dificultats o trastorns

A la pregunta 7 **Quins sistemes utilitzes o utilitzaves perquè l'infant es pogués comunicar?**, La gran majoria (81,52%) utilitzaven Símbols Pictogràfics per a la comunicació – com són els pictogrames i ARASAAC-, el 68,9% utilitzaven gestos d'ús comú, una mica més de la meitat el 58,7% utilitzen plafons de comunicació, el 26,5% utilitzen codis gestuals i el 22,8% utilitzen llengua de signes. Altres sistemes que utilitzaven són el Sistema de Comunicació per l'intercanvi d'imatges (PECS) i el TEACCH.

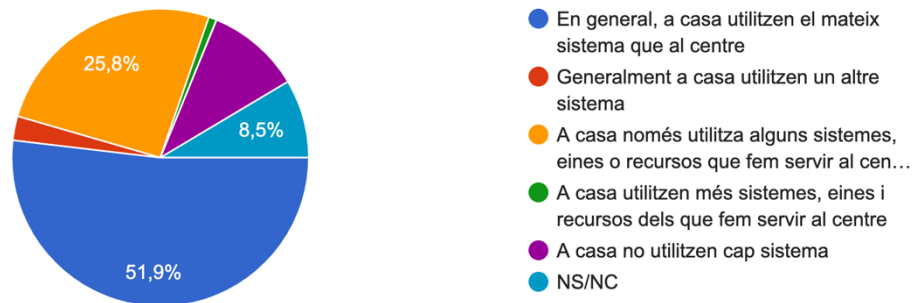
Il·lustració 12. Sistemes de comunicació més utilitzats

A la pregunta 8 **Per a què utilitzaves o utilitzes aquests sistemes i no uns altres?**, més de la meitat dels enquestats (67,7%) utilitzaven els sistemes que utilitzaven perquè és fàcil d'entendre, l'altra meitat (55,3%) utilitzaven aquell sistema perquè és fàcil d'utilitzar i el 37,4% de les persones utilitzaven el sistema seleccionat perquè és fàcil d'aprendre. Altres raons per les quals seleccionaven un sistema és perquè serveix per a tota la vida, perquè era el que coneixia, per recomanació de l'especialista o un altre professional, perquè és un sistema universal, perquè l'alumne/a ja l'utilitzava, perquè era el més adequat a l'infant i per la seva funcionalitat.

Il·lustració 13. Raons més repetides de per què utilitzaven el sistema escollit

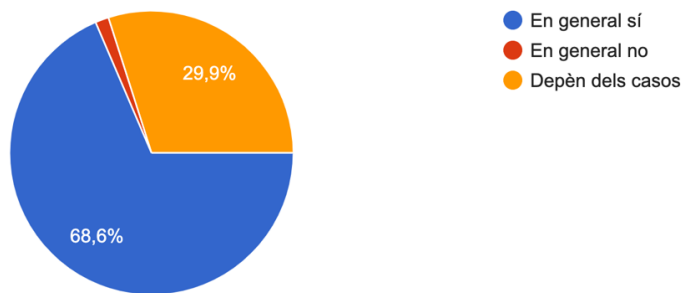
A la pregunta 9 **A casa també utilitzen els mateixos sistemes, eines i recursos que al centre?**, Una mica més de la meitat (51,9%) comenten que en general, a casa utilitzen el mateix sistema que al centre. Un quart (25,8%) expliquen que a casa només utilitza alguns sistemes dels quals fan servir a l'escola. Un 8,5% argumenten que no ho saben, un 2,6% dels enquestats diuen que generalment a casa utilitzen un altre sistema i només un 0,9% afirmen que a casa utilitzen més sistemes que els que fan servir al centre.

Il·lustració 14. Gràfic a casa utilitzen els mateixos sistemes, eines i recursos que al centre?

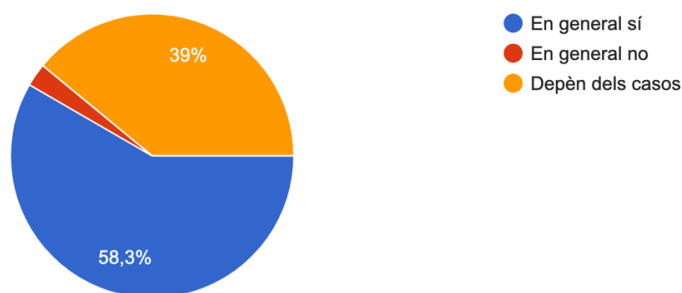
A la pregunta 10 **Si en la pregunta anterior la resposta és que "no utilitzen cap sistema" o bé "utilitzen un altre sistema", per què no utilitzen els mateixos sistemes, eines i recursos que al centre?**, a grans trets els enquestats comenten que a casa no utilitzen cap o utilitzen un altre sistema perquè les famílies no ho troben necessari l'ús de sistemes o els mateixos sistemes que al centre perquè ja en tenen el que els infants volen transmetre, ja que, acostumen a tindre una vida molt rutinària i adapten la comunicació en aquest aspecte. També alguns professionals comenten que els tutors legals no els hi donen la suficient importància i se'n despreocupen. Altres casos és perquè les famílies no en saben o no tenen el temps suficient per implementar-lo.

A la pregunta 11 **Els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb els mestres?**, en aquesta pregunta, com en la següent els enquestats comenten que depèn dels casos, però encara així, el 68,6% dels professionals creuen que si faciliten la comunicació dels infants amb els mestres.

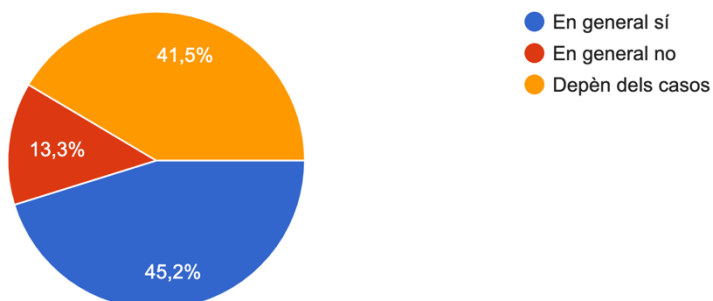
Il·lustració 15. Gràfic els sistemes faciliten la comunicació de l'infant amb els mestres

A la pregunta 12 **Els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb la família?**, D'igual manera que l'anterior, el 58,3% dels enquestats creuen que l'ús de sistemes faciliten la comunicació de l'infant amb la família.

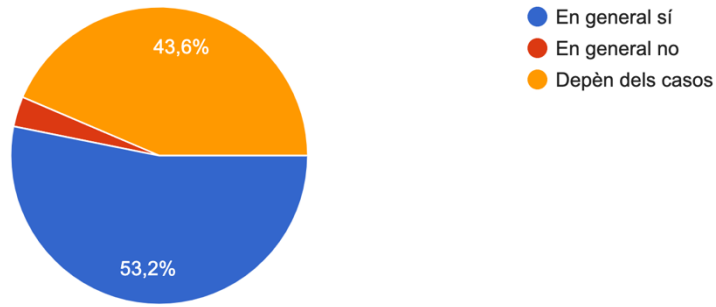
Il·lustració 16. Gràfic els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb la família

A la pregunta 13 **Els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb els companys i companyes?**, per igual que l'anterior, el 45,2% enquestats comenten que l'ús de sistemes faciliten la comunicació amb els companys i companyes.

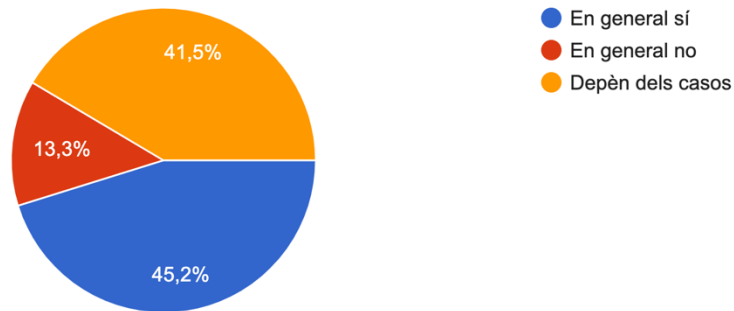
Il·lustració 17. Gràfic els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb els companys i companyes

A la pregunta 14 **L'infant s'ha adaptat amb facilitat al sistema?**, exactament que l'anterior, més de la meitat dels enquestats (53,2%) creuen que l'infant s'ha adaptat amb facilitat al sistema.

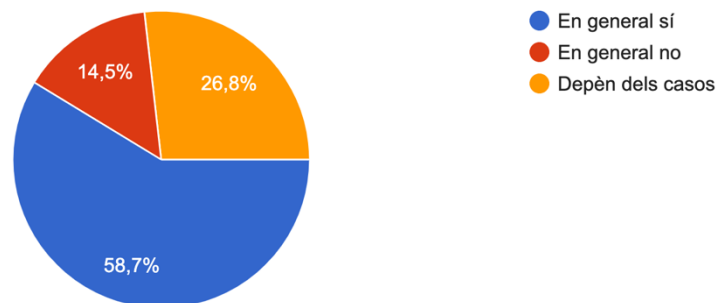
Il·lustració 18. Gràfic l'infant s'adapta amb facilitat al sistema

A la pregunta 15 **Els companys i companyes s'han adaptat amb facilitat al sistema de comunicació que fa servir l'infant amb dificultats?**, d'igual manera, però en menor quantitat un 45,2% han pogut observar que els sistemes utilitzats han facilitat la comunicació de l'infant amb els companys i companyes.

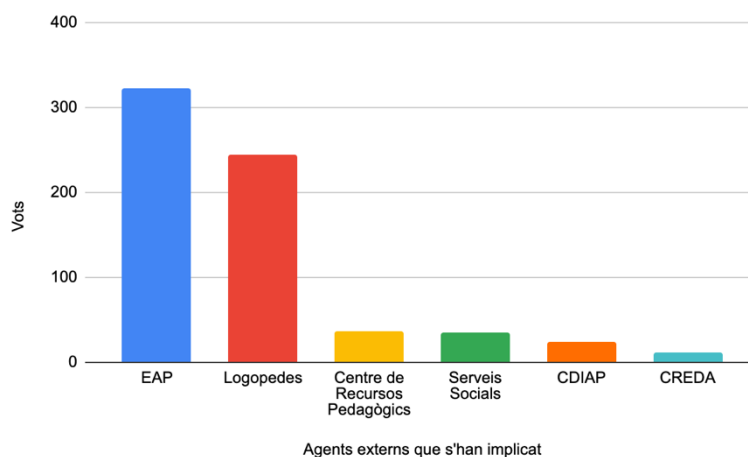
Il·lustració 19. Gràfic els companys i companyes s'adapten amb facilitat al sistema

A la pregunta 16 **Hi ha hagut implicació d'agents externs al centre en l'establiment del sistema?**, Més de la meitat (58,7%) dels enquestats sí que han rebut implicació d'agents externs al centre.

Il·lustració 20. Gràfic hi ha hagut implicació d'agents externs al centre en l'establiment del sistema

A la pregunta 17 **Si és que sí, quins agents s'han implicat?**, els diferents enquestats han fet saber que s'han implicat diferents agents externs al centre. Gairebé tothom (83,2%) han col·laborat amb l'EAP, una mica més de la meitat dels professionals (63,3%) han rebut suport de logopedes, 37 persones han respost que han treballat conjuntament amb el Centre de Recursos Pedagògics (CRP), 35 educadors han contactat a Serveis socials, 24 persones han col·laborat amb el CDIAP i 11 professionals han treballat amb el CREDA. També han col·laborat, en grau més baix, amb altres serveis externs com és el Departament d'Orientació i Psicopedagògic (DOIP) (9 pax.), UTAC (8 pax.), serveis privats (8 pax.), CEEPSIR (6 pax.), SIEI (4 pax.), ONCE (2 pax.), CREETDIC (3 pax.), CEPSIR (2 pax.), altres centres educatius (2 pax.), L'Espiga (1 pax.), Sant Joan de Déu (3 pax.), Can Ruti (1 pax.), Fisioterapeuta (1 pax.) i Centre Específic d'Integració Sensorial (AYA) (1 pax.).

Il·lustració 21. Gràfic de barres amb els principals agents externs implicats en l'establiment del sistema

A la pregunta 18 **Qui ha de ser l'encarregat de formar als pares/mares/tutors en l'ús dels sistemes que faciliten la comunicació verbal d'aquest infant?**, els diferents enquestats opinen que ha de ser l'escola qui ha de ser l'encarregat a formar als pares/mares/tutors dels infants, però, que han de ser les diferents institucions com pot ser l'EAP i CREDA i altres professionals com poden ser logopedes, psicopedagogs, psicòlegs... els que formin a l'escola. Tenen molt clar que s'ha de col·laborar tots entre tots (escola, institucions i professionals) per aconseguir minimitzar la dificultat de comunicació.

Com a mode de resum de l'anàlisi: el 97,6% dels professionals que han treballat més de 10 anys sí que han coincidit amb infants amb dificultats o trastorns de comunicació verbal. Mentre que 96% de docents que han treballat menys d'un any fins a un màxim de 5 anys sí que han coincidit amb infants amb dificultats o trastorns de comunicació verbal. Vull remarcar que d'aquests professionals que no han tingut relació amb infants amb dificultats o trastorns verbal, la gran majoria treballen en un centre ordinari (90,91%). A més a més, la gran majoria (72,73%) són mestres d'educació infantil, la resta són mestres d'educació especial o bé, tècnic/a d'educació infantil. Per tant, la pràctica totalitat dels docents han coincidit amb infants amb dificultats o trastorns de comunicació verbal tot i que hagin treballat poc temps. Conseqüentment, hi ha moltes probabilitats en coincidir amb infant amb dificultats o trastorns de comunicació verbal.

7. CONCLUSIONS

En primer lloc, es pot afirmar que un alt percentatge de persones enquestades han tingut experiència a la seva vida laboral amb nens i nenes amb dificultats de comunicació verbal, especialment amb TEA i retard o trastorn del llenguatge. Els diferents professionals han pogut observar aquestes dificultats, majoritàriament, a l'edat de tres anys.

En segon lloc, hem comprovat que els sistemes de comunicació més utilitzats són els símbols pictogràfics i els gestos d'ús comú, i que el seu ús millora significativament la comunicació amb els professionals, la família i els companys. Tot i això, s'ha detectat que alguns pares no utilitzen aquests sistemes perquè no disposen del temps suficient o perquè consideren que ja entenen els seus fills amb claredat.

En tercer lloc, s'ha observat que els professionals demanen més formació i recursos per poder ajudar els nens i les nenes amb dificultats de comunicació verbal, ja que se senten sols i desemparats en moltes ocasions. Per això, cal una col·laboració entre els professionals i la família, així com entre els diferents professionals que intervenen en el procés.

Finalment, s'ha constatat que cada vegada són més freqüents les dificultats de comunicació verbal en els nens i nenes, cosa que fa encara més important la necessitat de continuar investigant en aquest àmbit i de desenvolupar programes específics que permetin millorar la qualitat de vida de les persones que les pateixen.

Per tant, he pogut assolir els objectius, he conegut quins recursos utilitzen els mestres per comunicar-se amb dificultats de comunicació verbal, els recursos que utilitzen són símbols pictogràfics per a la comunicació, gestos d'ús comú, llengua de signes, entre d'altres. També he pogut esbrinar a través de l'enquesta que sí que utilitzen els recursos que existeixen, però que troben a faltar-ne que se'n proporcionin més. Altrament, he pogut observar que depèn molt de les famílies, així i tot, en general, a casa utilitzen els recursos que els proporciona l'escola i, fins i tot, algunes vegades n'arriben a utilitzar més.

Referent el supòsit de partida és parcialment cert, a partir de les enquestes he pogut comprovar que els mestres i infants utilitzen els Sistemes Alternatius i Augmentatius de la comunicació per comunicar-se i la meitat de les famílies utilitzen els mateixos recursos que a l'escola, on jo creia que no ho feien.

Com a millora suggeriria a les universitats i Departament d'Educació que proporcionin diferents tipologies de formacions orientades a l'atenció a la diversitat perquè com s'ha pogut observar en l'anàlisi de l'enquesta els docents i educadors se senten una mica sols i poc preparats. També oferir aquestes formacions en altres graus dirigits a infants i professionals com són els psicòlegs, pedagogs, etc.

La continuïtat que podria tindre la meva investigació podria ser crear un protocol o sèrie de pautes a seguir per aplicar els Sistemes Augmentatius i Alternatius de comunicació d'una manera efectiva, real i segura.

La realització del TFG m'ha servit per donar-me que encara queda molta investigació i treball a fer envers l'atenció a la diversitat, però que entre centres, docents i professionals es donen suport i, amb l'intercanvi d'informació d'aquest, poden millorar la vida dels infants amb dificultats i de les seves famílies.

8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Acosta, V.M. (2003). Dificultades de la comunicació y el lenguaje. Dins F. Alcantud i F.J. Soto (Coords.) *Tecnologías de ayuda en personas con trastornos de comunicación* (pp.31-50). Nau llibres.
- Acredolo, L. i Goodwyn, S. (2001). *Los gestos del bebé*. Ediciones Oniro.
- Adrover, H., Olmo, A., Pades, A. i Riquelme, I. (2021). *Comunicar-se amb persones amb dificultats comunicatives: Estratègies i eines*. Servei d'Activitats Culturals, Vicerectorat de Projectió Cultural i Universitat Oberta, Universitat de les Illes Balears i Consell de Mallorca. <http://bitly.ws/EazD>
- Alcantud, F. i Soto, F.J. (2003). *Tecnologías de ayuda en personas con trastornos de comunicación*. Nau llibres.
- Barnes, S.K. (2010). Sign Language With Babies: What Difference Does It Make? *Dimensions of Early Childhood*, 38 (1), 21-30.
- Basil, C. (1992). Social interaction and learned helplessness in severely disabled children. *Augmentative and Alternative Communication*, 8 (3), 188-199.
- Basil, C. (1998). Capítulo 1 introducción. Dins C. Basil, E. Soro-Camats i C. Rosell (aut.). *Sistemas de signos y ayudas técnicas para la comunicación aumentativa y la escritura* (pp. 1-5). Masson.
- Basil, C. i Rosell, C.(1998). Capítulo 2 Sistemas de signos manuales y sistemas de signos gráficos: características y criterios para su uso. Dins C. Basil, E. Soro-Camats i C. Rosell (aut.). *Sistemas de signos y ayudas técnicas para la comunicación aumentativa y la escritura* (pp. 7-21). Masson.
- Basil, C., Harald, M., i Von Tetzchner, S. (1993). *Introducción a la enseñanza de signos y al uso de ayudas técnicas para la comunicación*. Visor Libros.
- Basil, C., Soro-Camats, E. i Rosell, C.(198). *Sistemas de signos y ayudas técnicas para la comunicación aumentativa y la escritura: principios teóricos y aplicaciones*. Masson.
- Campos-Castelló, J. i Briceño, S. (2002). Trastornos de la comunicación: diagnóstico diferencial. *Revista de Neurología*, 35 (1), 36–44.
- Cardona, D., Cortada, M., Chacartegui, V., Chiandetti, A., Hidalgo, T., i Martín, M. I., Luque, M.D., Llorente, M.P., Sánchez, M.V., Serra, F., Seguí, J.M., Soteras, M., Villalonga, B.,

- Pascual, E., Ponts, N., Soler, A. i Yern, M. (2018). *Programa de salut infantoadolescent*. Palma: Servei de Salut de les Illes Balears. <http://bitly.ws/EazY>
- Departament d'Educació (2022). Documents per a l'organització i la gestió dels centres. En *Gencat*. <http://bitly.ws/EaAS>
- Díaz, E. (2009). *Impacto de la investigación educativa en la práctica docente*. [Tesis doctoral inèdita]. Universitat de Granada. <http://bitly.ws/EaAH>
- Diccionari de la llengua catalana. (s.d.). a DIEC2. <http://bitly.ws/EkPt>
- Fundació Institut Guttmann (2019). *Trastorns de la comunicació*. <http://bitly.ws/EaA7>
- Klein, C.F. (2012). Fomentando gestos simbólicos en infantes: impacto sobre el estrés y la autoeficacia materna. *Revista de Investigación en Logopedia* 2(1), 15-37. <http://bitly.ws/EaAe>
- Manzano, B., Tomé, M., Belvis, N., Fernández, M., Domingo, V., Flores, P., Flores, C., Cofré, R., Pardo, M. J., Senís, J. i Lorenzo, J. (2015). *La investigación en la práctica docente*. Ediciones Nobel. <http://bitly.ws/EaAD>
- Nicolau, N. (2020, juliol 17). Els Sistemes Alternatius o Augmentatius de Comunicació (I). *Ara.cat*. <http://bitly.ws/EaAj>
- Remington, B., i Clarke, S. (1983). Acquisition of expressive signing by autistic children: an evaluation of the relative effects of simultaneous communication and sign-alone training. *Journal of Applied Behavior Analysis* 16(3), 315-327. <http://bitly.ws/EaAr>
- Roig Carbajo, A. (2021). Metodologies a les aules per infants amb trastorn de l'espectre autista. [Treball de fi de Grau, Universitat Rovira i Virgili]. <http://bitly.ws/EaAv>
- Soro-Camats, E. (1998). Capítulo 3 Uso de ayudas técnicas para la comunicación, el juego, la movilidad y el control del entorno: un enfoque habilitador. Dins C. Basil, E. Soro-Camats i C. Rosell (aut.). *Sistemas de signos y ayudas técnicas para la comunicación aumentativa y la escritura* (pp. 23-41). Masson.
- Vallotton, C., i Ayoub, C. (2011). Use your words: The role of language in the development of toddlers' self-regulation. *Early Childhood Research Quarterly*, 26(2), 169-181. <http://bitly.ws/EaAx>
- Vega, F., i Gràcia, M. (2016). Asesoramiento a docentes en el uso de un sistema aumentativo y alternativo de comunicación. *Revista de Investigación en Logopedia*, 6(2), 169-202. <http://bitly.ws/EaAL>

ALTRES FONTS D'INFORMACIÓ

Vega, F. (2016). *Comunicació augmentativa i alternativa*. E. de los Santos.

<http://bitly.ws/EaB6>

Institut Obert de Catalunya. *Suport en la Comunicació (APD)*. Copyright Institut Obert de

Catalunya 2011. <http://bitly.ws/EaAW>

ANNEXOS

ANNEX 1: ENQUESTA DIRIGIDA ALS DIFERENTS PROFESSIONALS

Sistemes de comunicació dirigits a infants amb dificultats de comunicació verbal

Hola, soc la Jordina Miranda Domingo, estudiant de quart curs del Grau d'Educació Infantil, a la Universitat Rovira i Virgili, Tarragona.

Estic realitzant el Treball de Fi de Grau (TFG) sobre les possibles dificultats de comunicació verbal que poden tindre els infants a educació infantil i com aquests infants poden comunicar-se amb els adults. Els meus objectius són conèixer quins recursos, eines i sistemes existeixen i si aquests són utilitzats al centre i a casa.

L'enquesta va dirigida a mestres d'educació infantil, mestres d'educació especial, vetlladors i vetlladores, tècnics especialistes en educació especial i tècnics d'educació infantil.

Les preguntes estan relacionades sobre quines dificultats o, bé, trastorn existeixen i quines eines, recursos i sistemes poden utilitzar els mestres per augmentar la qualitat de comunicació amb infants que pateixen dificultats de comunicació verbal.

Gràcies per la vostra col·laboració.

* Indica que la pregunta és obligatòria

1. Selecciona el tipus de centre en el qual treballes *

Marqueu només una opció.

- Centre ordinari
- Centre d'educació especial
- Centre d'alta complexitat

2. Quin és el teu càrrec? *

Marqueu només una opció.

- Mestre/a d'educació infantil
- Mestre/a d'educació especial
- Vetllador/a
- Tècnic/a d'educació infantil
- Tècnic/a especialista en educació especial
- Altres: _____

3. Quants anys d'experiència professional en educació acredites? *

Marqueu només una opció.

- Menys d'1 any
- Entre 1 i 5 anys
- Entre 5 i 10 anys
- Més de 10 anys
- Prefereixo guardar-me aquesta informació

4. Tens o has tingut mai algun alumne/a amb dificultats de comunicació verbal (amb diagnòstic o sense diagnòstic)?

Marqueu només una opció.

- Sí
- No

5. Si és que sí, quina dificultat o trastorn té/tenen aquests infants amb dificultats de comunicació verbal?

---

6. En quin curs t'hi vas trobar?

Selecioneu totes les opcions que corresponguin.

- L2
- I3
- I4
- I5

7. Quins sistemes utilitzes o utilitzaves perquè l'infant es pogués comunicar?

Selecioneu totes les opcions que corresponguin.

- Gestos d'ús comú
- Gestos idiosincràtics
- Codis gestuals
- Llengua de signes
- Plafons de comunicació
- Sistema Bliss
- Sistema Rebus
- Símbols pictogràfics per a la comunicació (SPC)
- Altres: ____

8. Per a què utilitzaves o utilitzes aquests sistemes i no uns altres?

Seleccioneu totes les opcions que corresponguin.

- Perquè és fàcil d'aprendre
- Perquè és fàcil d'utilitzar
- Perquè és fàcil d'entendre
- Altres: _____

9. A casa també utilitzen els mateixos sistemes, eines i recursos que al centre?

Marqueu només una opció.

- En general, a casa utilitzen el mateix sistema que al centre Generalment a casa utilitzen un altre sistema
- A casa només utilitza alguns sistemes, eines o recursos que fem servir al centre
- A casa utilitzen més sistemes, eines i recursos dels que fem servir al centre
- A casa no utilitzen cap sistema
- NS/NC

10. Si en la pregunta anterior la resposta és que "no utilitzen cap sistema" o bé "utilitzen un altre sistema", per què no utilitzen els mateixos sistemes, eines i recursos que al centre?

11. Els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb els mestres?

Marqueu només una opció.

- En general sí
- En general no
- Depèn dels casos

12. Els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb la família?

Marqueu només una opció.

- En general sí
- En general no
- Depèn dels casos

13. Els sistemes utilitzats faciliten la comunicació de l'infant amb els companys i companyes?

Marqueu només una opció.

- En general sí
- En general no
- Depèn dels casos

14. L'infant s'ha adaptat amb facilitat al sistema?

Marqueu només una opció.

- En general sí
- En general no
- Depèn dels casos

15. Els companys i companyes s'han adaptat amb facilitat al sistema de comunicació que fa servir l'infant amb dificultats?

Marqueu només una opció.

- En general sí
- En general no

- Depèn dels casos

16. Hi ha hagut implicació d'agents externs al centre en l'establiment del sistema?

Marqueu només una opció.

- En general sí
- En general no
- Depèn dels casos

17. Si és que sí, quins agents s'han implicat?

Seleccioneu totes les opcions que corresponguin.

- Equip d'Assessorament Psicopedagògic (EAP)
- Equip d'Atenció de Necessitats Educatives (EANE)
- Logopeda
- Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil (CSMIJ)
- Departament d'Orientació i Intervenció Psicopedagògica (DOIP)
- Serveis socials
- Centres de Recursos Pedagògics (CRP)
- Altres: _____

18. Qui ha de ser l'encarregat de formar als pares/mares/tutors en l'ús dels sistemes que faciliten la comunicació verbal d'aquest infant?

Seleccioneu totes les opcions que corresponguin.

- L'escola
- Una altra institució
- Un suport extern, com poden ser psicòlegs, psicopedagogs...
- Altres: _____

19. Comentaris, suggeriments, aportacions... (opcional)

ANNEX 2: COMENTARIS DELS ENQUESTATS

- Cal tenir clara la personalització d'aquests sistemes o ajuts per a cada cas i situació.
- En edats tan primerenques els infants aprenen per imitació. L'infant entén molt més enllà de les paraules i sons fonètics. Ells observen els nostres gestos, la nostra expressió, les emocions, etc. Per tant, en els casos que hem tingut a l'escola ens ha estat fàcil la seva incorporació a l'aula, ha participat amb entusiasme de les activitats amb els companys i amb els educadors.
- L'escola necessita constant suport de les entitats expertes. Nosaltres fem de pont, però ara per ara ens falten mans... També demanem poder accedir a la formació que sovint hi ha centres que ofereixen i ajuda molt al professorat.
- Per tenir una escola inclusiva és imprescindible comptar amb suports externs i una formació contínua, malauradament els públics són molt reduïts i estan sobrepassats.
- Cal detectar a temps i treballar-hi.
- En general hi ha molt pocs recursos, sobretot humans, per infants amb necessitats especials.
- A l'escola fem servir els pictogrames de l'ARASAAC per a generar plantilles de vocabulari per als alumnes nouvinguts de totes les edats. En aquest moment estic treballant amb alumnes que acaben d'arribar del Marroc a Cicle Superior. La web està en català i disposa d'un gran banc de paraules, les imatges són clares i senzilles d'entendre. A més com a mestra vaig "a segur" i no perdo el temps entre la infinitat d'opcions que donen altres cercadors com ara Google.
- A nosaltres ens van formar des del CEEPSIR i hem establert el mateix sistema de pictogrames per tot el centre, ens hem format tots i funciona molt bé.
- He observat que resulta tot més "senzill" si la cuidadora s'adapta al que és més senzill pel nen o la nena que acompanya. En el meu cas, la nena gairebé ignora els pictogrames i pren la iniciativa amb gestos.
- És molt gratificant poder ajudar als nens amb certes dificultats que responen positivament comunicant-se segons les seves necessitats.
- Pot variar la forma d'actuar depenent de les diferents dificultats que acompanyin a l'infant a part del llenguatge.
- Cada vegada hi ha més diferències econòmiques i culturals.

- Pel que fa a la meua experiència, ens trobem com a mestres / famílies una mica desemparats. El meu alumne va entrar a l4 amb moltes dificultats de parla a causa d'una grandària anormal de les angines que li impedeix pronunciar bé. També tenia pèrdua temporal d'oïda per uns taps (finalment han operat aquest any). No anava al CDIAP per tenir ja 5 anys, no pot anar al CSMIJ perquè no en té 6. Hem derivat al CREDA, però no creiem que tingui sort, ja que també estan saturats i no poden agafar totes les demandes que es fan... Per sort els pares li paguen un logopeda. Com a mestres no se'ns dona cap formació per aquestes actuacions tan específiques. Veure la situació i no tenir gaires eines, desespera.
- És molt difícil atendre a ma diversitat. Necessitem més recursos humans i més informació i formació.
- Falta molta informació, formació i recursos als centres per atendre correctament a tots els infants.
- En general falten recursos per poder gestionar i cobrir les necessitats actuals que ens trobem a les aules. L'Administració no és conscient de la realitat que hi ha a les escoles.
- La mestra està molt sola davant de molts casos complicats. Els serveis públics estan col·lapsats i no donen l'abast.
- En general hi ha poc suport per dur a terme la inclusió.
- Cada vegada més ens trobem amb nens/es amb dificultats de parla (entre d'altres). L'administració o altres agents hauria de donar més suport i formació als centres per ajudar els nens.
- L'escola pot ajudar a les famílies, però han de buscar formació i recursos en més llocs, a l'escola ens manquen molts recursos.
- Crec molt interessant, per tal de poder acompanyar i donar eines a les criatures amb dificultats de comunicació, la detecció precoç i implementació de sistemes i recursos a l'etapa d'infantil. Per tal de garantir el benestar de la criatura a l'escola, així com per a començar a fer un treball de base abans de l'etapa de primària. També considero molt interessant un treball conjunt de la comunitat educativa: família, escola i serveis externs.
- És molt important treballar amb els especialistes que tracten l'infant i que hi hagi una bona comunicació amb les famílies, per tal que hi hagi un treball paral·lel a casa i a l'escola. Això

no sempre és possible, a vegades es fa molt complicat perquè les famílies els costa afrontar la realitat del seu fill/a.

- Quan hi ha algun retard de parla, alguna dificultat, en ser petits és difícil diagnosticar i posar "un nom" al que els hi passa, seria important que tot fos més àgil, ja que el temps passa molt de pressa i quan els atenen (seguretat social/cdiap) de vegades no és que sigui tard, però sí que segur que es podria haver ajudat a l'infant, a la família i als mestres/educadors molt més.
- No tots els alumnes tenen la capacitat d'entendre i utilitzar sistemes de comunicació alternatius.
- L'alumnat que arriba a CEE es troba amb professionals especialitzats i la família té un acompanyament proper.
- Molt necessari aquest suport a la família i en general a tot el context que conviu amb l'infant.
- És una batalla anual amb altres professionals de l'escola i externs (logopedes o Escola Ordinària o privats) i amb les famílies, ja que requereix implicació, motivació i interès a part de la dedicació. Si jo no ho utilitzo, l'alumne tampoc ho farà.
- És important que els nois/es es puguin comunicar és igual el tipus de comunicació que utilitzin, ja que si no la comunicació es transforma en conducta.
- Quan a l'escola es matricula un alumne amb algun tipus de dificultat, els tutors ens trobem poc acompanyats, amb poc suport de professionals per poder realitzar un bon treball amb aquests infants. L'escola pública, en aquests moments, es troba mancada de molts recursos de personal per atendre la diversitat.
- No hi ha implicació externa. Crec que hi hauria de ser i comptar amb suport extern.
- A l'escola se'ns dona massa feina, el treball amb l'alumne, el treball amb la família, i no podem arribar a tot, d'aquesta manera és necessari que s'impliquin altres institucions per facilitar el treball amb les famílies.
- És difícil implantar un sistema de CAA a casa perquè les famílies sempre diuen que ja entenen els seus fills i no li troben la utilitat ni pensen en el futur del seu fill, sobretot a infantil.
- Cada nen és un món i s'ha de treballar diferent, però sempre amb gran estima i d'educació cap a ells.

- És difícil a voltes treballar amb les famílies perquè elles porten més càrrega emocional. Hi ha casos amb més germans i costa donar l'abast a tot. Perquè tot vol el seu temps.
- Els sistemes augmentatius i alternatius de comunicació són una eina que moltes vegades dona veu a aquells alumnes que no la tenen. En moltes ocasions pot presentar absència de llenguatge, però el seu nivell de comprensió i expressió són molt elevats. Però això és molt important un bon Treball d'implementació del millor sistema augmentatiu i alternatiu de comunicació.